

II luku

MARXILAISEN FILOSOFIAN SYNTY JA KEHITYS

1. Marxilaisen filosofian syntyhistorialliset edellytykset. Marx ja Engels — dialektisen ja historiallisen materialismin suuret luojat

19. vuosisadan 40-luvulla tapahtui filosofisen ajattelun kehityksessä suuri vallankumouksellinen murros: syntyi marxilainen filosofia — dialektinen ja historiallinen materialismi. Marxilainen filosofia, jota me täydellä syyllä pidämme totuudellisena ja aikamme ainoana tieteellisenä maailmankatsomuksena, on konkreettisen historiallisen aikakauden tuote, kuten jokainen muukin filosofinen oppi. Kun filosofit eivät olleet aikaisemmin luoneet eivätkä voineetkaan luoda tällaista oppia, ei se johtunut heidän kyvyttömyydestään, vaan ennen kaikkea niistä historiallisista olosuhteista, joissa he toimivat.

Viime vuosisadan keskivaihe muodostui dialektisen ja historiallisen materialismin syntyajaksi siitä syystä, että koko yhteiskuntakehityksen kulku, samoin kuin luonnontutemuksen karttuminen ja koko edeltänyt filosofian kehitys johdattivat lainmukaisesti, välttämättömästi tähän käännekohtaan. Marxilaisuus kokonaisuutena ja marxilainen filosofia sen olennaisena osana syntyivät kypsyneen historiallisen tarpeen vuoksi vastauksena niihin kysymyksiin, jotka yhteiskunnan objektiivinen kehitys ja inhimillisen tiedon kehitys olivat nostattaneet esiin.

„Filosofian historia ja yhteiskuntatieteen historia osoittavat täysin selvästi, että marxilaisuudessa ei ole mitään, mikä muistuttaisi 'lahkolaisuutta', kun tällä tarkoitetaan jotain koteloitunutta, luutunutta oppia, joka on syntynyt *sivussa* maailman sivistyksen kehityksen valtatiestä”, kirjoitti Lenin. „Päinvastoin, Marxin koko nerokkuus on juuri siinä, että hän antoi vastaukset kysymyksiin, jotka ihmiskunnan edistyksellinen ajattelu oli jo asettanut. Hänen oppinsa syntyi filosofian, poliittisen taloustie-

teen ja sosialismin suurimpien edustajien opin suoranaisena ja välittömänä *jatkona.*"¹

Nämä sanat luonnehtivat niin marxilaisuuden, marxilaisen filosofian ja koko sitä edeltävän inhimillisen ajattelun välillä vallitsevaa sisäistä yhteyttä, periytyvyyttä, kuin myös sitä uutta, mikä tekee marxilaisuuden synnystä rajapyykin, vallankumouksellisen mullistuksen ihmiskunnan henkisessä historiassa. Ilman sen kriittillistä omaksumista ja muokkaamista, minkä aikaisempien vuosien edistynein filosofinen ajattelu oli aikaansaanut, ei dialektisen ja historiallisen materialismin synty olisi ollut mahdollinen. Marxilainen filosofia on filosofisen ajattelun pitkän kehityksen tulos ja täydellistymä, se on perinyt oikeutetusti kaiken sen, mikä on luotu mutkikkaalla ja ristiriitoja täynnä olevalla tieteellisen maailmankatsomuksen kehittyneellä tiellä.

Niin kuin ensimmäisessä luvussa on sanottu, heti filosofisen ajattelun synnyttyä alkoi ja sittemmin yhä enemmän kärjistyi taistelu filosofian kahden perussuunnan, materialismin ja idealismin välillä. Filosofian historiallisella kehityksellä oli määrätty lainmukaisuutensa, joka sisältyi siihen, että tässä taistelussa muodostui ja kehittyi kansojen henkisen kehityksen tietyistä mutkista huolimatta idealismin ja uskonnon vastapainoksi ainoa oikea — *materiaalistinen* maailmankatsomus. Materialismi syntyi jo kaukaisessa muinaisuudessa. Se vastasi oikeaa ja samalla tervettä inhimillistä käsitystä luonnosta objektiivisena tajunnasta riippumattomana reaalisuutena.

Jo muinaiskreikkalaiset materialistit *Thales, Anaksimandros* ja *Anaksimenes*, jotka elivät 6. vuosisadalla ea., katsoivat luonnon ilmiöt olemukseltaan aineellisiksi ja näkivät niiden perustan yhdessä ainoassa „alkuaineessa”. *Thales* piti „alkuaineena” vettä, *Anaksimandros* rajatonta, epämääräistä ainetta (*apeiron*), *Anaksimenes* ilmaa. Kaikki maailmankaikkeuden ilmiöt saivat näiden filosofien opin mukaan selityksensä materiaalistien „alkuaineiden” ikuisesta liikkeestä, niiden loputtomasta muuttumisesta.

Materialistista filosofiaa kehitettiin edelleen *Herakleitos Efesolaisen* opissa, joka eli 6. vs. lopulla ja 5. vs. alussa ea. Muinaiskreikkalaisen materialisti ja dialektikko *Herakleitos*ksen opin mukaan maailmaa ei ole luonut jumala, vaan se on aina ollut olemassa ja tulee ikuisesti olemaan. Maailman kaikkien ilmiöiden ykseyden selityksenä on se, että niiden perustan muodostaa yhtenäinen „alku”, aineellinen prosessi — tuli. Kaikki maailmassa ja maailmankaikkeudessa kehitty säännönmukaisesti tulen syttymisen ja sammumisen ansiosta. „Maailmaa, joka on yksi ja sama kaikelle olevalle, ei ole muodostanut mikään jumala eikä ihminen, vaan se on aina ollut ja on iäti oleva iankaikkisesti elävänä tulena, joka määrätyn järjestyksen mukaan syttyy ja sammuu.”²

¹ *V. I. Lenin*, Teokset, 19. osa, s. 3.

² „Материалисты древней Греции. Собрание текстов Гераклита, Демокрита и Эпикура”, Москва, 1955, стр. 44.

Tämän Herakleitoksen lauselman V. I. Lenin luonnehtii erittäin hyväksi dialektisen luonnonkäsityksen alkuajatuksiksi.¹

Herakleitoksen oppissa tulee esiin vanhanajan materialismin elimellinen yhteys todellisuuden dialektiseen käsittämiseen. Ensimmäinen seikka, mihin huomio kiintyy tarkasteltaessa luontoa ja yhteiskunnallista elämää, on yleinen muuttuminen, ilmiöiden vaihtuminen, niiden syntyminen ja häviäminen. Muinaiset materialistifilosofit, jotka ottivat maailman sellaisena kuin se on ja miltä se ensi tarkastelussa näyttää, kuvastivat opeissaan tätä yleisen muuttumisen, liikunnan ja kehityksen prosessia.

Muinaiskreikkalaiset filosofit *Leukippos* ja *Demokritos* (5. vs. ea.) lausivat erinomaisen ajatuksen aineen atomirakenteesta ja kaikkien luonnonilmiöiden syy-yhteydestä. Leukippos laski perustan muinaiskreikkalaiselle atomismille ja Demokritos kehitti kokonaisen atomistisen materialismin järjestelmän.

Demokritoksen katsomuksen mukaan maailmankaikkeus on ääretön ja ikuinen; se koostuu lukemattomista maailmoista, jotka ikuisesti syntyvät, kehittyvät ja tuhoutuvat. Maailmassa ei ole mitään muuta kuin atomeja ja tyhjiyyttä. Demokritoksen ajatus siitä, että atomien, jotka muodostavat kaikki oliot, liikunta on ikuisesti ollut olemassa ja tulee ikuisesti olemaan, on esittänyt suurta osaa materian ja liikunnan kategorioiden (käsitteiden) kehityksessä.

Materialistinen oppi kehittyi laajasti myös Muinaisen Idän maissa (Kiina, Intia ym.).

Keskiaika oli uskonnon, uskonnollisen filosofian herruuden aikaa. Tieteellistä, materialistista filosofiaa vainottiin tuona aikana, eikä se luonnollisesti-kaan voinut kehittyä. Materialistisen filosofian uusi nousu alkoi suunnilleen 16.—17. vuosisadalla. Se oli yhteydessä feodaalisen yhteiskunnan hajoamiseen, kapitalistisen tuotantotavan alkavaan kehitykseen ja uusien, edistyksellisten voimien astumiseen historian näyttämölle.

Syntymässä olevan kapitalistisen tuotannon, uuden tekniikan, kaupan ja merenkulun kehittämisen tarve edellytti luonnontieteen, ennen kaikkea mekaniikan, matematiikan, astronomian kehittämistä. Ja rinnan luonnontieteen kehityksen kanssa kehittyi myös materialistinen filosofia. Se ei ainoastaan yleistänyt luonnontieteen saavutuksia, vaan antoi sille myös voimakkaan sysäyksen kehittämällä materialistisen käsityksen maailmasta, materialistisen tieto-opin ja todellisuuteen suhtautumisen metodin.

Tuona aikana materialistinen filosofia nosti kokonaisen joukon maineikkaita nimiä, sellaisia kuin F. Bacon (1561—1626), T. Hobbes (1588—1679), J. Locke (1632—1704) Englannissa, B. Spinoza (1632—1677) Hollannissa ja myöhemmin, 18. vuosisadalla, Ranskan suuren vallankumouksen aattona sellaisia ajattellijoita kuin J. La Mettrie (1709—1751), P. Holbach (1723—1789), C. A. Helvétius (1715—1771), D. Diderot (1713—1784) ym.

18. vuosisadan *ranskalainen materialismi* oli erityisen taiteluhenkinen maailmankatsomus, joka valmisteli aatteellisesti

¹ Ks. *B. И. Ленин, Философские тетради, стр. 294.*

Ranskan porvarillisen vallankumouksen. Ranskalaiset materialistit esiintyivät päättäväisinä uskonnollista maailmankatso-
musta, hallitsevaa katolista kirkkoa ja feodaalisen järjestelmän
ja absolutismin perusteita vastaan.

„Suurmiehet, jotka Ranskassa selvensivät ajatuksia tulevaa
vallankumousta varten, esiintyivät itsekkin äärimmäisen vallan-
kumouksellisesti”, kirjoitti Engels. „He eivät tunnustaneet
mitään ulkonaista auktoriteettia, olipa se millainen tahansa.
Uskonto, luonnonkäsitys, yhteiskunta, valtiojärjestys ja yleensä
kaikki alistettiin säälimättömän arvostelun alaiseksi; kaiken täy-
tyi todistaa järjen tuomioistuimen edessä olemassaolonsa oikeus
tai hävitä.”¹

18. vuosisadan ranskalaiset filosofit ottivat merkittävän aske-
leen eteenpäin 17. vuosisadan materialisteihin verrattuna ennen
kaikkea aineellisen maailman, luonnon ymmärtämisessä. Heille
materia merkitsi ääretöntä koostumaa reaalisia olioita, koko
aineellista maailmaa kaikessa moninaisuudessaan.

Mutta 18. vuosisadan ranskalainen materialismi, kuten
17. vuosisadan englantilainenkin materialismi, oli luonteeltaan
pääasiassa mekanistista ja metafysiillistä. 18. vuosisadan mate-
rialismin rajoittuneisuus oli myös siinä, että se ei kyennyt koho-
maan yhteiskuntaelämän materialistisen käsittämisen tasolle
asti. Yhteiskuntateoriassaan 18. vuosisadan filosofit olivat idea-
listisen käsityksen kannalla: „mielipiteet hallitsevat maailmaa”.

Vähän ennen marxilaisuuden syntymistä puhkesi erikoisen
kärkevä taistelu materialismin ja idealismin välillä Saksassa.
Idealistista filosofiaa edustivat siellä sellaiset filosofit kuin
I. Kant (1724—1804), G. Hegel (1770—1831) ym. ja materialis-
tista filosofiaa L. Feuerbach (1804—1872). Hegel oli objektiivin-
en idealisti. Hänen filosofiansa lähtökohtana oli se, että hän
tunnusti jonkin „absoluuttisen idean”, joka on olemassa ennen
luontoa ja riippumatta siitä. Hegelin „absoluuttinen idea” ei ole
mitään muuta kuin mystifioitu ja jumaloitu ihmisen tajunta,
jonka hän irrotti materiasta, luonnosta ja asetti sen niiden vasta-
kohdaksi kaiken olevan korkeimpana luovana voimana. Mutta
Hegel ei ollut yksinomaan idealisti, vaan myös dialektikko.
Hänen oppinsa mukaan ns. „absoluuttinen idea” on alituisessa

¹ K. Marx ja F. Engels, Valitut teokset, II osa, s. 103.

kehityksen ja muutoksen tilassa, ja dialektisen kehityksensä prosessissa se synnyttää luonnon, ihmisen ja ihmisyyhteiskunnan, jotka ilmenevät hänellä tämän mystillisen „absoluuttisen idean” „toisinolemisen” osassa. Hegelin suuri ansio on siinä, että hän kehitti, vaikkakin väärällä, idealistisella pohjalla, dialektisen metodin. Kuten Lenin osoitti, aatteiden, käsitteiden dialektiikassa Hegel arvasi (mutta ei enempää) nerokkaasti itse olioïden, itse reaalisien todellisuuden dialektiikan. Hegel muotoili idealistiselta pohjalta ensimmäisenä sellaiset dialektiikan peruslait kuin lain määrän muuttumisesta laaduksi, ristiriidasta, vastakohtien taistelusta kehityksen lähteenä sekä kieltämisen kieltämisen lain. Ja vaikka Hegel määrittelikin vielä nämä kehityksen periaatteet idealistisessa muodossa ja epäjohdonmukaisesti, oli se kuitenkin suuri askel filosofisen ajattelun kehityksessä, dialektisen kehitysteorian valmistelussa. Dialektista kehitystä koskevilla tutkimuksillaan Hegel antoi voimakkaan iskun tuona aikana vallinneelle metafyyilliselle metodille.

Hegel ei kuitenkaan voinut kumota lopullisesti metafyyillisistä maailmankatsomusta, sillä hänen idealistinen järjestelmänsä oli ristiriidassa dialektiikan kanssa, kahlitsi sitä eikä sallinut sen ilmetä täydessä voimassaan. Enemminkin, se työnsi hänen filosofiaansa metafyyllisiin johtopäätöksiin jostain yhteiskunnallisen kehityksen viimeisestä asteesta jne. Tämä näkyi erikoisesti hänen yhteiskunnallis-poliittisissa katsomuksissa (Saksan feodaalisen järjestelmän vallankumouksellisen murtamisen pelko, olevaan todellisuuteen tyytyminen yms.).

L. Feuerbach arvosteli jyrkästi ja armottomasti Hegelin idealistista filosofiaa. Aluksi hän itse oli Hegelin oppilas, mutta käsitti pian idealismin virheellisyyden ja aloitti rohkean taistelun materialismin puolesta. Feuerbach osoitti Hegelin „absoluuttisen idean” koko fantastisuuden ja puolusti järkähtämättömästi materian ensisijaisuuden ja tajunnan toissijaisuuden periaatetta. Hänen filosofiansa oli antropologista (kreikan kielen sanasta *anthrōpos* — ihminen), sillä hän asetti filosofiansa keskiöksi ihmisen. Ihminen aineellisena, fysiologisena, aistivana, ajattelevana olentona tiedostaa objektiivisesti olevaa luontoa. Mitään muuta, ylikuonnollista ei ole eikä voikaan olla. Feuerbachin antropologismilla oli kuitenkin kielteinenkin puolensa: Feuerbach käsittää ihmisen vain biologiseksi olennoksi. Reaalista

ihmistä ei kuitenkaan voida tarkastella yhteiskunnasta irrallisenä, yhteiskunnallisten suhteiden ulkopuolella olevana. Sen vuoksi heti kun Feuerbach käy käsiksi yhteiskuntaelämän kysymyksiin, tulee ilmi tuon yhteiskuntakäsityksen idealismi ja hänen ihmisensä abstraktisuus.

Luontoa koskevissa katsomuksissaan Feuerbach oli johdonmukainen materialisti. Hänen filosofinen oppinsa ei ainoastaan ollut tähdätty idealismia ja uskontoa vastaan, se ei ainoastaan puolustanut 17.—18. vuosisadan materialistisia perinteitä, vaan se myös voitti joitakin materialismin mekanistisen muodon rajoittuneisuuden piirteitä. Feuerbach luopui abstraktisesta mekanistisesta materian käsittämisestä joksikin yhdenlaatuiseksi. Luonnolla on Feuerbachin mielestä laadullinen moninaisuus, joka on aistittavissa ihmisen kaikin aistein.

Useita hedelmällisiä ja uusia ajatuksia Feuerbach esitti myös tieto-opillisista kysymyksistä. Saksalainen materialisti kehitti oppia tiedostuksesta olioiden objektiivisten ominaisuuksien heijastuksena. Kun Hegel kaikin keinoin alensi aistimellisen tiedostuksen merkitystä, niin Feuerbach tähdensi aistien, aistimusten suurta merkitystä luonnon oikeassa heijastumisessa ihmisen ajattelussa.

Feuerbach ei kuitenkaan käsittänyt lainkaan Hegelin dialektiikkaa ja jäi yleensä metafyyilliselle kannalle luonnon selittämisessä. Se oli hänen filosofiansa suurin heikkous. Yhteiskunnallisilta katsomuksiltaan hän oli Hegeliä paljon edistyksellisempi ja esiintyi demokraattisen porvariston ideologina vuoden 1848 vallankumouksen valmistelukaudella Saksassa.

Huomattavat venäläiset materialistit ja vallankumoukselliset demokraatit, A. I. Herzen (1812—1870), N. G. Tšernyševski (1828—1889) ym. myöskin arvostelivat 19. vuosisadan puolivälissä terävästi ja kiihkeästi filosofista, mm. hegeliläistä, idealismia. Heidän materialistiset katsomuksensa olivat askel eteenpäin Feuerbachiin verrattuna, sillä he käsittivät dialektiikan merkityksen ja muokkasivat sitä materialistisessa hengessä.

Näin muodoin filosofisen ajattelun monivuosisatainen kehitys ja materialismin taistelu idealismia vastaan valmistivat maaperän materialistisen maailmankatsomuksen lopulliselle voitolle.

Mutta vasta Marx ja Engels, proletariaatin ideologit, kykenivät luomaan johdonmukaisen tieteellisen materialistisen

filosofian — *dialektisen materialismin*. Ollen edeltäneen filosofisen kehityksen parhaimpien perinteiden suoranaista jatkoa marxilaisuus eroaa syvällisesti kaikista aikaisemmista opeista siinä, että se pystyi antamaan vastaukset kysymyksiin, jotka aikaisempi filosofia oli asettanut, mutta joita se historiallisen ja luokkarajoittuneisuutensa vuoksi ei ollut ratkaissut. Marxilaisuus pystyi sen tekemään siksi, että se oli uusien historiallisten ehtojen, niiden uusien yhteiskunnallisten voimien teoreettinen ilmentymä, jotka astuivat yhteiskunnan areenalle 19. vuosisadan ensimmäisinä vuosikymmeninä.

18. vuosisadan lopussa ja 19. vuosisadan alussa vanha, feodaalinen järjestelmä luhistui ja uusi, kapitalistinen järjestelmä voitti useissa maissa, ennen muuta Englannissa ja Ranskassa. Kapitalismi kehittyi toisissakin maissa. Porvarillinen vallankumous kypsyi Saksassa. Kapitalismi toi tullessaan yhteiskunnan tuotantovoimien ennennäkemättömän kehityksen, ja niiden perustalla alkoi luonnontieteen nopea kehitys. Mutta uusi, porvarillinen yhteiskunta toi mukanaan myös uusia, ennennäkemättömän voimakkaita ja kärkeviä yhteiskunnallisia ristiriitoja. Nämä ristiriidat ovat ilmenneet syvimpinä porvariston ja proletariaatin välisessä taistelussa.

Feodaalisessakin yhteiskunnassa oli luokkaristiriitoja. Mutta noihin ristiriitoihin ja niiden ratkaisuun ei vielä kätkeytynyt mahdollisuutta luoda yhteiskuntaa, jossa ei ole ihmisen harjoittamaa toisen ihmisen riistoa. Kapitalistinen tuotantotapa luo ensimmäisen kerran historiassa omien taloudellisten lakiansa vaikutuksesta objektiiviset edellytykset kaikenlaisen riiston, kaikenlaisten yhteiskunnallisen orjuuden muotojen hävittämiselle. Se loi myös proletariaatin — sen yhteiskunnallisen voiman, joka on kykenevä toimeenpanemaan mitä syvällisimmän vallankumouksellisen mullistuksen ihmiskunnan elämässä ja rakentamaan uuden yhteiskunnan, joka perustuu riistosta vapaiden ihmisten yhteistoimintaan ja keskinäisapuun. Proletariaatin luokkataistelun päämääränä, erotukseksi luokkataistelusta aikaisemmissa yhteiskuntamuodostumissa, ei ole jonkin riistomuodon vaihtaminen toiseen, vaan riiston hävittäminen yleensä, ihmisen ja ihmiskunnan yhteiskunnallinen vapauttaminen.

Porvarillisen yhteiskunnan olemassaolon ensi askelista lähtien alkaa proletariaatin taistelu porvaristoa vastaan. 19. vuosi-

sadan 30- ja 40-luvuilla se kehittyi varsin voimaperäisesti. Toinen toisensa jälkeen alkaa eri maissa proletariaatin suuria esiintymisiä. Ranskan työläisten Lyonin kapina, Englannin proletariaatin mahtava chartistiliike, Sleesian kankurien kapina Saksassa — nämä ja muut tapahtumat olivat ensimmäisiä vakavia enteitä työväenluokan voimistuvasta vapaustaistelusta porvaristoa vastaan.

Mutta tässä taistelussa ei työläisillä ollut vielä selvää ohjelmaa. He taistelivat olemassaolonsa puolesta, oikeudestaan elämään, ankaran ja epäinhimillisen riiston lieventämiseksi, mutta he eivät vielä nähneet eivätkä tajunneet työväenliikkeen maailmanhistoriallista tarkoitusta. heillä ei ollut omaa järjestöään, joka olisi johtanut heidän taisteluaan ja suunnannut sen oikealle tielle. Heidän toimintaansa ei vielä valaissut tieteellinen vallankumouksellinen teoria, jota ilman ei voi olla menestyksellistä vallankumouksellista liikettä.

Porvarillisen yhteiskunnan huutavien ristiriitojen, työtätekevien joukkojen köyhyiden ja hallitsevien luokkien rikkauten välisen vastakohtaisuuden heijastumana syntyivät utooppisen sosialismin järjestelmät. Selvimpiä *utooppisen* sosialismin edustajia 19. vuosisadan alussa olivat Henri Saint-Simon, Charles Fourier ja Robert Owen. Heidän sosialistiset katsomuksensa tulivat erääksi marxilaisuuden teoreettisista lähteistä. Utooppisen sosialismin vahvoja puolia oli porvarillisen järjestelmän arvostelu, kapitalismin ristiriitojen ja paheiden syvälinen kuvaus. Utopistisocialistit uskoivat horjumatta ihmiskunnan parempaan tulevaisuuteen, nerokkaasti aavistivat eräitä tulevan yhteiskunnan piirteitä, antaumuksella propagoivat sosialismin aatteita. Mutta se ei ollut vielä tieteellistä sosialismia. He eivät käsittäneet proletariaatin yhteiskunnallista luonnetta, eivät pystyneet näkemään siinä sitä historiallista voimaa, joka suorittaa yhteiskunnan sosialistisen uudistamisen. Utopistisocialistit eivät lainkaan tunteneet kapitalistisen yhteiskunnan hävittämisen ja sosialistisen yhteiskunnan rakentamisen teitä ja keinoja. He eivät osoittaneet julistuksiaan kansalle, työtätekeville joukoille, vaan kaikille luokille, poliitikoille, porvaristolle, „valistuneille monarkeille”, toivoen heidän avullaan voivansa toteuttaa suunnitelmansa. Ymmärrettävää on, että kaikista myönteisistä ominaisuuksistaan huolimatta utooppinen sosialismi ei voinut

äuttaa proletariaattia sen taistelussa porvaristoa vastaan. Heidän teoriansa alkoivat ajan mittaan vieläpä jarruttaa työväenluokan vallankumousliikkeen ajankohtaisten kysymysten ratkaisua, koska utopistit eivät käsittäneet, että ilman proletariaatin luokkataistelua sosialismi jää saavuttamattomaksi haaveeksi.

Tieteellisen sosialismin eli, mikä merkitsee samaa, *tieteellisen* kommunismin luominen tuli sen uuden aikakauden historiallisesti kypsyneeksi tehtäväksi, joka alkoi kapitalismin voitosta ja proletariaatin ja porvariston välisen luokkataistelun kehitymisestä. Koko historian kulku asetti tämän tehtävän ja sen ratkaisivat proletariaatin ideologit Marx ja Engels.

Tieteellisen sosialismin luominen oli mitä mutkikkain ja vaikein tehtävä. „Ennen kuin sosialismi voitiin muuttaa tieteeksi, oli se ennen kaikkea asetettava todellisuus pohjalle”¹, huomautti Engels myöhemmin. Mutta sen asettaminen todellisuus pohjalle merkitsi sen seikan tieteellistä todistamista, ettei sosialismi ole tämän tai tuon nerokkaan älyn satunnainen löytö, kuten utopistisocialistit luulivat, vaan kapitalismin taloudellisen kehityksen ja luokkien taistelun vääjäämätön ja lainmukainen tulos. Sitä varten oli saatava selville kapitalistisen tuotantotavan olemus, tiedostettava sen kehityslait, selvitettävä kapitalistisen riiston mekanismi, riiston, joka synnyttää porvarillisen yhteiskunnan kahden perusluokan — proletariaatin ja porvariston — välisen taistelun.

Tärkeimpänä tieteellisen sosialismin luomisen edellytyksenä oli tieteellisen filosofisen maailmankatsomuksen kehittäminen. Ilman sitä oli mahdotonta ottaa askeltakaan utopillisesta sosialismista tieteelliseen. Utopisella sosialismilla ei ollut reaalista pohjaa kaiken muun ohella siitäkään syystä, että se oli tuohon aikaan vallitsevana olleen idealistisen historiankäsityksen kannalla ja että se erinäisistä nerokkaista dialektiikan välähdyksistä huolimatta kokonaisuudessaan suhtautui metafysiillisesti yhteiskuntaelämään.

Idealismin ja metafysiikan pohjalta ei voitu luoda myöskään *tieteellistä talousteoriaa*, joka selittäisi kapitalistisen tuotantotavan olemuksen.

¹ F. Engels, *Anti-Dühring*, s. 26.

Ei voida sanoa, etteikö ennen Marxia ja Engelsiä olisi ollut yrityksiä tiedostaa kapitalismin olemusta ja lakeja. Suuri ansio tässä suhteessa kuului Englannin kansantaloustieteen suurille edustajille A. Smithille ja D. Ricardolle, jotka panivat alulle arvon työteorian. Heidän taloudellinen teoriansa, samoin kuin utooppinen sosialismi oli eräs marxilaisuuden teoreettisia lähteitä. Kansantaloustiedettä luodessaan Marx käytti kriittisesti hyväkseen Smithin ja Ricardon oppia. Mutta nämä taloustieteilijät eivät porvariston etujen ilmentäjinä voineet nähdä kapitalismin ohimenevää luonnetta. He pitivät kapitalismia metafyyssillisesti ihmisyyhteiskunnan ikuisena ja muuttumattomana muotona. Se esti heitä saamasta selville kapitalistisen tuotantotavan olemusta.

Socialismin muuttamiseksi utopiasta tieteeksi oli välttämättöntä voittaa lopullisesti idealismi kokonaisuudessaan ja erityisesti idealistinen historiankäsitys, jonka hyväksyivät kaikki alkaisemmat filosofit, vieläpä nekin, jotka luonnon selittämisessä olivat materialistisella kannalla. Oli tehtävä loppu myös metafyyssillisestä ajattelutavasta, joka esti näkemästä todellisuutta kehittyvänä ja muuttavana, siirtymisenä vanhoista, aikansa eläneistä muodoista uusiin. Oli kehitettävä todellisuuden tiedostamisen tieteellinen filosofinen menetelmä. Lyhyesti sanoen marxilaisuuden, marxilaisen sosialismin synty ei ollut mahdollista ilman kumousta tuona aikana vallinneissa filosofisissa katsoimuksissa. Tämän vallankumouksen filosofiassa toimeenpanivat Marx ja Engels luodessaan dialektisen ja historiallisen materialismin.

Vain dialektisen ja historiallisen materialismin ansiosta marxilaisuuden perustanlaskijat pystyivät suorittamaan kapitalismin tieteellisen erittelyn, osoittamaan, että sosialismi on yhteiskuntakehityksen lainmukainen seuraus, selvitettävään proletariaatin maailmanhistoriallisen osuuden kapitalismin haudankaivajana, osoittamaan työväenluokalle tien valtiiovallan valtaamiseen ja uuden, ts. sosialistisen yhteiskunnan luomiseen. Siten marxilainen filosofia syntyi erottamattomassa yhteydessä siihen yleiseen prosessiin, jossa marxilaisuus muotoutui proletariaatin ideologiana. Kansantaloustieteen ja tieteellisen sosialismin rinnalla dialektinen ja historiallinen materialismi on olennainen osa marxilaisuutta, sen filosofinen perusta.

Kun Marx ja Engels suorittivat vallankumouksen filosofiassa ja loivat filosofisen opin, joka esittää oikean ja syvästi tieteellisen maailmankäsityksen järjestelmän, ei se selity vain siitä, että he olivat nerokkaita ajattelijoita, vaan myös ennen kaikkea siitä, että heidän aikaansa tultaessa olivat ilmaantuneet siihen tarvittavat edellytykset. Tiede, erittäinkin luonnontiede oli kehittynyt jo niin korkealle tasolle, että oli mahdollista luoda todella tieteellinen, dialektis-materialistinen filosofinen maailmankatsomus. Luonnontieteen kehityksen tuloksia arvioidessaan Engels huomautti, että niin idealismille kuin metafysiikallekin vastakkaisen käsityksen luonnosta oli luonnontiede valmistellut 19. vuosisadan puoliväliin tultaessa.

Dialektisen materialismin synty- ja muotoutumisprosessia ei voida käsittää ottamatta huomioon tämän prosessin elimellistä yhteyttä luonnontieteen kehitykseen. Toimintansa ensi askelista elämänsä loppuun saakka marxilaisuuden perustanlaskijat seurasivat tarkasti tieteen ja tekniikan saavutuksia. Dialektisen materialismin pohjimmaiset periaatteet, oppi maailman aineellisesta olemuksesta, materiasta ja sen olomuodoista, yleisimmistä olemisen kehityslaeista, materian ja tajunnan suhteesta, voitiin johdonmukaisesti kehittää vain luonnontutkimuksen saavutusten vankalla pohjalla. Vallankumous filosofian alalla, jonka Marx ja Engels suorittivat ja joka merkitsi dialektisen materialismin syntyä, oli luonnontieteen kehityksestä ja yhteiskunnallis-historiallisesta käytännöstä tehtyjen nerokkaiden yleistysten tulos. Kapitalismin ja sen ristiriitojen sekä proletariaatin ja porvariston välisen luokkataistelun tieteellinen tutkiminen antoi mahdollisuuden karkottaa idealismin viimeisestä turvapaikastaan — yhteiskuntatieteen alalta, historiasta — ja luoda historiallisen materialismin.

Mutta pelkät objektiiviset edellytykset dialektisen materialismin luomiselle eivät riittäneet. Tarvittiin sellaisia ideologeja, jotka pystyivät syvällisesti ja kaikinpuolisesti erittelemään ja tekemään yleistyksiä tieteen uusista toteamuksista ja kapitalismin perusristiriidoista; tarvittiin totuudellista erittelyä, joka ei pelkää tosiasioita eikä ole sidottu porvariston itsekkäihin etuihin. Se voitiin tehdä vain työväenluokan, kapitalistisen yhteiskunnan kaikkein vallankumouksellisimman luokan, asemista käsin. Marxin ja Engelsin historiallinen ansio onkin siinä, että he siir-

tyivät rohkeasti proletariaatin aseisiin ja suorittivat tieteellisen suurtyön.

Saksa, missä Marx ja Engels elivät, oli porvarillisen vallankumouksen kynnyksellä. Vaikka se olikin taloudellisesti jälkeensä jäänyt maa, joka oli astunut kapitalistisen kehityksen tielle myöhemmin kuin Englanti ja Ranska, niin sillä oli jo verrattain kehittynyt proletariaatti. Tuon ajan vallankumouksellisen liikkeen keskus siirtyi Saksaan, ja se selittää, miksi juuri siitä tuli marxilaisuuden kotimaa.

Saksan yhteiskuntapohjalla syntynyt marxilaisuus oli samalla tulos maailman kapitalismin ristiriitojen kehityksestä, tulos koko ihmiskunnan kehityksen maailmanhistoriallisesta kokemuksesta tehdyistä yleistyksistä. Erityisen tärkeä merkitys marxilaisuuden muovautumisessa oli tuon ajan kehittyneimmän kapitalistisen maan, Englannin, yhteiskuntaelämän tutkimisella.

Eivät Marx ja Engels heti, toimintansa ensi askelista asettuneet työväenluokan puolelle eivätkä kerralla muotoilleet uuden maailmankatsomuksen periaatteita. Kun tulevat marxilaisuuden perustanlaskijat astuivat yhteiskuntaelämän areenalle, oli Saksassa vallitsevana Hegelin idealistinen filosofia. Tämä filosofia esitti suurta osaa Marxin ja Engelsin katsomusten kehityksessä ja muovautumisessa. He antoivat aina suuren arvon Hegelin merkitykselle yleensä filosofisen ajattelun kehityksessä, kuten omassa kehityksessäänkin. Hegelin filosofia oli ristiriitainen, niin kuin edellä on osoitettu. Sen dialektinen metodi oli olemukseltaan vallankumouksellinen, mutta sen idealistinen järjestelmä oli vanhoillinen. Tieteellistä maailmankatsomusta luodessaan Marx ja Engels muokkasivat kriittisesti hegeliläisen dialektiikan ottaen siitä sen järjellisen jyväsen, ajatuksen siitä, että kehitys tapahtuu vastakohtien ja harppausten kautta. Heidän filosofisten katsomustensa muodostumisprosessi oli päättävää vapautumista hegeliläisestä idealismista ja siirtymistä materialismin aseisiin. 30-luvun lopulla Marx ja Engels kuuluivat ns. nuorhegeliläisiin. Nuorhegeliläiset muodostivat hegeliläisen filosofian vasemmistosiiven ja ilmaisivat feodalismien poisjuurimiseen pyrkivän radikaalisen nousevan porvariston aatteita. Marxin ja Engelsin ensimmäisissä teoksissa (vv. 1841—1842) on hegeliläisyyden leima. Mutta erikoista heidän silloisille katsoimuksilleen oli se, että ne olivat kansan oikeuksia puolustavan

vallankumouksellis-demokraattisen taisteluhengen läpikäymistä. Tämä erotti heti alusta lähtien Marxin ja Engelsin asenteen muiden nuorhegeliläisten asenteesta, jotka hylkivät ja pelkäsivät kansaa ja joihin Marx ja Engels pian kohdistivat säälimättömän arvostelunsa.

Suuri merkitys Marxin filosofisten ja poliittisten katsomusten kehityksessä oli sillä ajanjaksolla, jonka hän työskenteli porvarillisen feodalisminvastaisen opposition äänenkannattajassa „Reinin lehdessä”. Marx antoi lehdelle taisteluhenkisen vallankumouksellis-demokraattisen suunnan. „Reinin lehdessä” työskennellessään Marx tutustuu yhteiskunnallisiin ristiriitoihin, moniin taloudellisiin kysymyksiin ja näkee, että joutuessaan tekemisiin elämän kanssa hegeliläinen idealistinen filosofia kärsii tappion toisensa perään. Niinpä ryhtyessään tarkastelemaan idealistisesti erästä silloin ajankohtaista kysymystä — kysymystä painovapaudesta, pitäen viimemainittua „vapaan hengen” ilmauksena, Marx vakuuttautui, että lehdistö tosiasiaa puolustaa toisten luokkien etuja toisia vastaan, riistäjien etuja kansan etuja vastaan. Aivan samalla tavoin idealistinen käsitys valtiosta maailmanhengen, kaikkien luokkien yhteisten etujen olennoitumana ei kestänyt elämän koetta. Marx tulee vakuuttuneeksi, että Preussin valtio, sen lait ja oikeus suojelevat todellisuudessa vain rikkaiden etuja, mutta „köyhä uhrautuu laillistetuille valheelle”. Marx alkaa puhua työtätekevän kansan nimessä. „Me vaadimme köyhälistölle *tavallista oikeutta...*” kirjoittaa hän eräessä varhaisimmista artikkeleistaan. „Me menemme vielä pitemmälle ja väitämme, että tavallinen oikeus voi olemukseltaan olla *vain* tämän köyhimmän, osattomimman, järjestäytymättömimmän joukon oikeutta.”¹ Askel askeleelta Marx tulee vakuuttuneeksi yhteiskunnan aineellisten suhteiden prioriteetista, ensisijaisuudesta aatteellisiin suhteisiin nähden. Useissa artikkeleissaan hän osoittaa, että ennen muuta aineelliset edut määräävät luokkien ja sosiaalisten ryhmien käyttäytymisen. Kirjoituksissaan polttopuiden varastamista koskevan lain johdosta hän paljastaa selkeästi Preussin valtion tehtävän metsänomistajan taloudellisten etujen puolustamisen välikappaleena. „...Metsänomistajan edun”, kirjoittaa Marx, „on tullava koko

¹ Marx, Debatten über das Holzdiebstahlggesetz, MEGA, I. Abt., Bd. 1, 1. Hbd., S. 271—272.

mekanismin suuntaa-antavaksi sieluksi.”¹ Hän paljastaa armotoman rohkeasti hallitsevien luokkien ja työtätekevien joukkojen välisen ristiriidan: „...kun luonnon eläinmaailmassa työmehiläiset tappavat kuhnuureita, niin henkisessä eläinmaailmassa päinvastoin kuhnurit tappavat työmehiläisiä — tappavat uuvuttaen työllä”. Pian „Reinin lehti” lakkautettiin vallankumouksellisen suuntauksensa vuoksi. Marx jatkaa voimaperäisesti työtään, Hegelin filosofian tarkistamista ja materialististen katsomustensa kehittämisestä.

Samalle tielle oli omintakeisesti lähtenyt myös Engels. Suuri merkitys Engelsin katsomusten kehitykselle oli hänen oleskelullaan Englannissa. Myöhemmin, kehitystietään muistellessaan, Engels kirjoitti: „Manchesterissa asuessani jouduin nenätysten, kuten sanotaan, sellaisen asian kanssa, että taloudellisilla seikoilla, joilla tähän asti ei historiallisissa teoksissa ole ollut mitään osaa tai on ollut mitätön osa, on ainakin nykyajan maailmassa ratkaiseva historiallinen merkitys...”²

Valtava vaikutus Marxin ja Engelsin filosofisten katsomusten muovautumisessa oli Feuerbachin filosofialla. Feuerbachin selkeä ja kiiwas Hegelin idealismin arvostelu auttoi heitä tekemään pesäeron filosofisesta idealismista ja asettumaan vankasti materialismin kannalle. Feuerbachin kirjasta „Kristinuskon olemus”, jossa tämän materialistinen filosofia on esitetty, Engels kirjoitti teoksessaan „Ludwig Feuerbach...”: „On pitänyt omaakohtaisesti kokea tämän kirjan vapauttava vaikutus voidakseen sen käsittää”, ts. käsittää Feuerbachin osuuden Hegelin idealismista vapautumiseen. Engels sanoo Feuerbachin materialismia „välirenkaaksi” Hegelin filosofian ja marxilaisen filosofian välillä. Mutta Marx ja Engels eivät heittäneet Feuerbachin tapaan pois Hegelin filosofian arvokasta puolta — dialektiikkaa, oppia kehityksestä, vaan muokkasivat sen uudelleen materialistisessa hengessä. Näin ollen klassillinen saksalainen filosofia, erittäinkin Hegelin dialektiikka ja Feuerbachin materialismi olivat marxilaisuuden, marxilaisen filosofian muotoutumisen tärkeimpiä teoreettisia lähteitä.

¹ Marx, Debatten über das Holzdiebstahlggesetz, MEGA, 1. Abt., Bd. 1, 1. Hbd., S. 287.

² K. Marx ja F. Engels, Valitut teokset, II osa, ss. 306—307.

Vuosi 1844 oli Marxille ja Engelsille rajapyykkinä, jolloin tapahtui lopullisesti siirtyminen vanhoista katsomuksista uusiin. Molemmat, kumpikin omaa tietään kulkien, olivat muovanneet materialistiset filosofiset peruskatsomuksensa ja tulleet proletarisiksi vallankumouksellisiksi. V. 1844 Marx ja Engels samanaikaisesti julkaisivat aikakauslehdessä „Saksalais-ranskalainen vuosikirja” kirjoitukset, joissa selostivat uusia katsomuksiaan.

Se oli innoittava hetki inhimillisen ajattelun historiassa. Vuosisatoja oli filosofia ollut loitolla kansasta, aineellisten hyödykkeitten tuottajista, joiden työ kaikkina aikoina luo yhteiskunnallisen edistyksen syvimmän perustan. Sitäpaitsi useimmat aikaisemmista filosofisista järjestelmistä pitivät kansanjoukkojen työtä yhteiskunnan kehitykselle vähiten hedelmällisenä inhimillisen toiminnan muotona. Ja sitten koitti hetki, jolloin filosofia laskeutui taivaasta maan pinnalle. Marxilainen filosofia näki kansanjoukkojen työn ratkaisevan osuuden yhteiskuntaelämässä. Vastoin idealistista perinnettä se julisti nimenomaan työihmiset „maan suolaksi”. Artikkelissaan „Hegelin oikeusfilosofian arvostelua” Marx osoittaa filosofisen idealismin ja idealistisen historiankäsityksen kestäättömyyden ja julistaa proletariaatin, ainoan voiman, joka kykenee tuomaan vapauden työtätekevälle ihmiskunnalle, maailmanhistoriallista merkitystä. Hän sanoo, että „filosofia löytää proletariaatissa *aineellisen* aseensa... proletariaatti löytää filosofiassa *henkisen* aseensa...”¹ Saksalaisen marxilaisen F. Mehringin osuvan ilmauksen mukaan tämä merkitsi, että filosofia oli päässyt selville proletariaatista ja proletariaatti filosofiasta.

Vuonna 1842 tapahtui Marxin ja Engelsin ensimmäinen ja vuonna 1844 toinen tapaaminen, ja siitä lähtien he käsi kädessä yhdessä kehittelevät dialektis-materialistista maailmankatsomusta. Vuosina 1844—1846 kirjoittamissaan teoksissa „Pyhä perhe” ja „Saksalainen ideologia” he ottavat Hegelin ja Feuerbachin filosofiat perusteellisen tarkastelun alaisiksi, tuovat esiin niiden vahvat ja heikot puolet, arvostelevat nuorhegeliläisiä, lyövät pirstoiksi näiden idealistisen teorian, jonka mukaan historiassa „kriittisesti ajatteleva persoonallisuus” on kaikki

¹ Marx, Zur Kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie, MEGA, 1. Abt., Bd. 1, 1. Hbd., S. 620.

kaikessa, mutta kansa ei ole mitään, sekä esittävät ensimmäiset piirteet historiallisesta materialismista.¹

Tärkeänä askeleena yleensä marxilaisen opin ja erittäinkin dialektisen ja historiallisen materialismin kehittämisessä oli Marxin teos „Filosofian kurjuus”. Tässä teoksessa Marx lyö hajalle Proudhonin pikkuporvarillisen utopian ja kehittää tieteellisen sosialismin periaatteita, dialektisen materialismin ja materialistisen historiankäsityksen perusteita.

Marx ja Engels eivät työskentele vain uuden maailmankatsomuksensa kehittämiseksi. Heidän päätaivoitteenaan on tieteellisen sosialismin yhdistäminen työväenliikkeeseen, työläisten vaistonvaraisen taistelun ohjaaminen tietoiseen vallankumoukselliseen uomaan. Heidän aktiivisella osanotollaan syntyy vuonna 1847 ensimmäinen proletaarinen järjestö — Kommunistien liitto.

Vuonna 1848 ilmestyy „Kommunistisen puolueen Manifesti”, jonka Marx ja Engels kirjoittivat Kommunistien liiton toimeksiannosta. Tämä kuuluisa teos sisältää paitsi proletaarisen puolueen tieteellisen ohjelman, myös esityksen Marxin ja Engelsin luomasta uudesta maailmankatsomuksesta. Siinä, kirjoitti Lenin, „esitetään nerokkaalla selkeydellä ja selväpiirteisyydellä uusi maailmankäsitys, johdonmukainen materialismi, joka käsittää myöskin yhteiskunnallisen elämän alan, dialektiikka täydellisimpänä ja syvällisimpänä oppina kehityksestä; teoria luokkataistelusta ja uuden, kommunistisen yhteiskunnan luojaan, proletariaatin, maailmanhistoriallisesta, vallankumouksellisesta tehtävästä”².

Marx ja Engels laskivat perustan opilleen ja siihen sisällyvälle filosofialleen ennen vuotta 1848. Vuoden 1848 jälkeen alkaa tämän opin syvälinen ja monipuolinen muokkaaminen ja kehittäminen. Historiallisena viittana tällä tiellä on Marxin tärkein teos „Pääoma”, jonka parissa hän työskenteli koko elämänsä ajan ja joka on marxilaisuuden pääteos. Vaikka „Pääoma” on

¹ Eräät nykyajan revisionistit ylistävät Marxin ja Engelsin varhaisteoksia, väheksyen heidän perustavimpia, kypsiä teoksiaan. He pyrkivät selittämään noita varhaisteoksia abstraktisen idealistisen „humanismin” hengessä, ravistamaan niistä pois vallankumouksellisen sisällön ja vaikenemaan siitä. Mutta se on kelvotonta menettelyä, sillä jo noissa varhaisteoksissaan marxilaisuuden perustanlaskijat olivat vankasti vallankumouksellisen proletariaatin kannalla.

² V. I. Lenin, Teokset, 21. osa, s. 34.

taloustieteellinen teos, on sillä myös verraton filosofinen merkitys. Marx käytti siinä kapitalistista yhteiskunta- ja talousmuodostumaa analysoidessaan dialektis-materialistista metodologiaa, toi esiin tämän metodin pääperiaatteet, kehitti kapitalismin tutkimusaineiston pohjalla materialistisen tieto-opin ja logiikan. Lenin kirjoitti, että vaikka Marx ei jättänytkaan niin kuin Hegel jälkeensä „Logiikkaa” isolla alkukirjaimella kirjoitettuna, ts. erityistä teosta dialektiikasta, jätti hän jälkeensä „Pääoman” logiikan. Lenin osoitti, että „Pääomaan” saakka historiallinen materialismi oli hypoteesi, mutta „Pääoman” ansiosta, jossa on annettu materialistinen selitys sellaisesta mutkikkaasta yhteiskuntamuodostumasta kuin kapitalismista, sen kaikista puolista, historiallisesta materialismista tuli koeteltu ja kumoamaton, ainoa tieteellinen yhteiskuntateoria.

Useita erityisesti dialektisen ja historiallisen materialismin perustelulle ja kehittelylle omistettuja teoksia kirjoitti Engels. Sellaisia ovat hänen kuuluisat teoksensa „Anti-Dühring”, „Ludwig Feuerbach...”, „Perheen, yksityisomistuksen ja valtion alkuperä” ym., joissa luonnontieteestä ja historian käytännöstä tehtyjen yleistysten pohjalla, marxilaisuudelle vihamielisten filosofisten virtausten arvostelun pohjalla on syvällisesti ja selkeästi valaistu kaikkia marxilaisen filosofian — materialismin, dialektiikan, tieto-opin, materialistisen historiankäsityksen — puolia. Näiden teosten joukossa on tärkeä merkitys Engelsin keskenjääneellä teoksella „Luonnon dialektiikka”. Tässä teoksessa Engels ryhtyi jättiläismäiseen yritykseen osoittaa aikansa tieteen — matematiikan, fysiikan, kemian, biologian, kosmologian jne.— aineiston pohjalla luonnon kehityksen dialektisen luonteen, perustellakseen materialistista dialektiikkaa ainoana varmana nykyajan luonnontieteen filosofisena metodina.

Teoriansa kehittelyn marxilaisuuden perustanlaskijat suorittivat läheisessä ja saumattomassa yhteydessä vallankumoukselliseen järjestötoimintaan, työväenliikkeen käytännöstä tehtyjen teoreettisten johtopäätösten pohjalla.

Vuonna 1864 Marx ja Engels perustavat „Kansainvälisen työväenyhdistyksen” — I Internationalen. Koko toimintansa ajan he käyivät taistelua työväenliikkeen puhdistamiseksi pikkuporvarillisista aatteista, opportunistista, myös „vasemmistö”-

lahkolaisesta, anarkistisesta opportunistista, tieteellisen kommunismin voiton puolesta.

Mikä on Marxin ja Engelsin filosofiassa suorittaman vallankumouksellisen mullistuksen olemus? Mitkä ovat ne uudet peruspiirteet, jotka nostavat marxilaisen filosofian kaiken entisen filosofian yläpuolelle ja määräävät sen perusteellisen, laadullisen eroavuuden vanhoista filosofisista katsomuksista ja järjestelmistä?

2. Marxilaisuuden filosofiassa suorittaman vallankumouksellisen mullistuksen olemus

Dialektisen ja historiallisen materialismin ratkaisevan erikoisuuden Marx esitti eräässä ensimmäisistä uuden maailman katsomuksensa hahmotelmista — „Teesejä Feuerbachista“: „Filosofit ovat vain eri tavoin *selittäneet* maailmaa, mutta tehtävänä on sen *muuttaminen*.“

Tässä teesissä on osoitettu marxilaisen filosofian eräs peruseroavuus kaikesta sitä edeltäneestä filosofiasta. Noita Marxin sanoja ei luonnollisestikaan pidä tulkita siten, että kaikki vanhat filosofit olisivat vain passiivisesti katselleet maailmaa ja ettei heidän joukossaan ollut yhteiskuntajärjestyksen muuttamiseen pyrkiviä vallankumouksellisia taistelijoita. Edellä näimme loistavan ryhmän ranskalaisia 18. vuosisadan materialisteja, jotka kävivät armotonta sotaa ihmisen feodaalista orjuuttamista vastaan. Siitä huolimatta Marxin teesi määrittelee täsmällisesti vanhan filosofian olemuksen. Vieläpä nekin aikaisemmista filosofeista, mukaan luettuna myös ranskalaiset materialistit, jotka halusivat yhteiskunnallisia uudistuksia, uskoivat yhteiskunnallisten vitsausten — ihmisen oikeudettomuuden feodalismien aikana, sotien, köyhyyden, uskonnollisen huumauksen jne. — lähteen piilevän maailman, ihmisluonnon jne. väärässä ymmärtämisessä. Heidän mielestään tarvitsi vain luopua virheellisistä katsomuksista ja selittää maailmaa oikein, ymmärtää oikealla tavalla ihmisen luonnollinen ja heidän kannaltaan keskeinen ikuinen olemus, jotta asiointila yhteiskunnassa voitaisiin muuttaa. He eivät tienneet, ettei vain yhteiskuntajärjestyksellä, vaan myös niillä väärillä aatteilla, joihin he kohdistivat

arvostelunsa, on syvät juurensa yhteiskunnan aineellisen elämän objektiivisissa historiallisissa olosuhteissa ja siitä syystä vain noiden olosuhteiden muuttaminen on ainoa todellinen yhteiskunnallisen edistyksen tie.

Ranskalaiset materialistit esimerkiksi arvostelivat jyrkästi uskontoa, kamppailivat ihmisen vapauttamiseksi uskonnollisista katsomuksista, nähden siinä aivan oikein ihmisen vapauttamisen erään keinon. Mutta he luulivat, että uskonto voidaan hävittää ja ihminen vapauttaa sen kahleista pelkästään oikealla maailman selittämällä, ilman niiden aineellisten yhteiskunnallisten olosuhteiden uudistusta, jotka ovat uskontoa ravitsevana maa-peränä.

Siitä syystä ei aikaisemmissa filosofisissa järjestelmissä keskeisellä tilalla ollut *käytäntö*, ei ihmiskunnan vallankumouksellinen käytännön toiminta, joka vain on kykenevä muuttamaan maailman, vaan pääasiassa henkinen toiminta, havainnointi, maailman selittäminen. Sitä marxilaisuus pitää kaiken edeltäneen materialismin pääasiallisimpana puutteena. Samoissa „Teeseissä Feuerbachista” osoitetaan, että todellisuus, esineet otetaan vain havainnon muodossa, eikä käytännöllisen toiminnan yhteydessä.

Päinvastoin kuin tämä filosofia marxilainen filosofia antaa ratkaisevan merkityksen ihmisten käytännöllisesti uudistavalle toiminnalle. Se ei tarkoita, että marxilaisuus väheksyisi ihmiskunnan henkisen toiminnan osuutta. Juuri Marxille, proletariaatin ideologian perustanlaskijalle, kuuluu erinomainen ajatus, joka tuo esiin aatteiden suuren merkityksen yhteiskuntaelämän kehityksessä. Aikaisemmin mainitussa teoksessa „Hegelin oikeusfilosofian arvostelua”, jossa Marx esitti uudet katsomuksensa, hän sanoi, että „teoriakin muuttuu aineelliseksi voimaksi kun se valtaa joukot”¹.

Teoria muuttuu aineelliseksi voimaksi silloin, kun se on yhteydessä käytäntöön, alistettu käytännölle ja nojautuu siihen kuin perustaansa.

Arvostellessaan varhaisteoksissaan Hegelin filosofiaa, joka tunnusti inhimilliseksi toiminnaksi vain henkisen, älyllisen toiminnan, Marx ja Engels paljastivat tämän rajoittuneisuuden

¹ Marx, Zur Kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie, op. cit., S. 614.

luokkajuuret. Antaessaan yhteiskuntakehityksessä päämerkityksen henkisellemme toiminnalle idealistinen filosofia johdattaa työtätekevien joukkojen huomion pois niiden orjuuden aineellisesta perustasta. Voipa idealismi suoda itselleen ylellisyyden arvostellakin yhteiskunnallista orjuutta ja sortoa. Mutta, kuten Marx ja Engels osoittivat, se on „näennäistä kriittillisyyttä”, idealismi muuttaa reaalisen olion ajatukselliseksi olioksi ja arvostelee sitä henkisenä ilmiönä. Siitä syystä myöskään orjuutuksen voittaminen ei ulotu puhtaasti ajattelun puitteiden ulkopuolelle.

Hegel esimerkiksi väitti, että „orjuuden perustana yleensä on se, ettei ihminen vielä tajua vapauttaan...” Epäilemättä ihmisen tietoisuus orjuudestaan on askel kohti vapautta. Mutta pelkän tietoisuuden puitteissa ei reaalisia kahleita voida katkoa. Hegelin seuraajat, nuorhegeliläiset, puhuivat paljon „vapaudesta”, ihmisen „emansipaatiosta”, mutta ainoana ihmisen vapauttamisen keinona he pitivät filosofista uskonnon arvostelua ja ihmisen moraalista itsensä kehittämistä. Heitä arvostellessaan Marx osoitti, että he olivat oppineet Hegeliltä „yhden taidon — muuttaa reaaliset, objektiiviset, minän ulkopuolella olevat kahleet pelkästään ajatuksellisiksi, pelkästään subjektiivisiksi, pelkästään minässä oleviksi kahleiksi ja siten muuttaa kaikki ulkopuoliset, aistittavat taistelut pelkkien ajatusten taisteluiksi”¹.

Todellisuudessa voidaan reaaliset orjuuden kahleet hävittääkin vain reaalisin keinoin, ts. käytännöllisellä toiminnalla, taistelulla. Sorron aineellinen voima voidaan voittaakin aineellisella voimalla. Jo proletariaatin olemassaolon ehdot pakottavat sen tekemään eron reaalisen ja kuvitellun elämän, todellisuuden ja tajunnan välillä. „...Joukkona esiintyvät kommunistiset työläiset, jotka ovat työssä esim. Manchesterin ja Lyonin työpajoissa”, kirjoitti Marx, „eivät ajattele voivansa *'pelkällä ajattelulla'*, pelkän pohdiskelun avulla vapautua isännistään ja käytännössä vallitsevasta nöyryytetystä asemastaan. Varsin kipeästi he tuntevat eron olemisen ja ajattelun välillä, tajunnan ja elämän välillä. He tietävät, että omaisuus, pääoma, raha, palkkatyö ja muu sen kaltainen eivät suinkaan ole mitään houreita, vaansangen käytännöllisiä, sangen esineellisiä työläisten oman itsensä luovuttamisen tuotteita, ja että siitä syystä ne on

¹ Marx und Engels, Die heilige Familie, op. cit., S. 254.

poistettava myös käytännöllisesti ja esineellisellä tavalla, jotta ihminen voisi tulla ihmiseksi ei vain *ajatuksissa, tajunnassa, vaan myös joukkojen olemisessa, elämässä.*"¹

Marxilaisuus on sellainen filosofia, joka asettaessaan käytännön kaikkien kysymysten keskiöksi viitoitti todellisen, reaalisen tien maailman *muuttamiseen* ihmiskunnan vapauttamiseksi yhteiskunnallisesta sorrosta. Siksi marxilaiselle filosofialle on ominaista toiminnallisuus, sen suuntautuminen yhteiskunnan vallankumoukselliseen uudistamiseen käytännössä. Se selittää tieteellisesti maailmaa, mutta ei rajoitu siihen: sen koko selityksen tarkoituksena on, että ihmiset käsittäisivät, että riistoon ja sortoon perustuva maailma on paitsi selitettävä, myös uudistettava. Tärkeimpänä yhteiskunnan sosialistisen uudistamisen keinona marxilaisuus pitää proletariaatin diktatuurin voimaanssaattamista.

Marxilaisuus ja marxilainen filosofia aseistaa monimiljoonaisen työväenluokan, kaikki työtätekevät ja heidän etujoukkonsa, kommunistisen puolueen, maailman vallankumouksellisen muuttamisen lakien tuntemuksella. Aikaisemmin filosofia oli suppean ihmispiirin omaisuutta. Marxilaisesta filosofiasta on tullut ja päivä päivältä siitä tulee yhä laajempien sosialismin puolesta kamppailevien kansanjoukkojen omaisuutta. Meidän aikakaudellamme maailmanhistoria kulkee kohti kommunismia, ja dialektinen ja historiallinen materialismi on tämän liikkeen filosofinen, teoreettinen perusta.

Marxilaisen filosofian synnyn maailmanhistoriallinen merkitys on edelleen siinä, että se tuotti ratkaisevan voiton materialistiselle, ainoalle tieteelliselle suunnalle filosofiassa ja loi materialismin korkeimman muodon, dialektisen materialismin.

Marxia edeltäneen aikakauden materialismi esitti tavattoman suurta osaa taistelussa filosofista idealismia ja uskontoa vastaan tieteen asemien puolesta. Marxia edeltäneen materialismin historiallinen rajoittuneisuus kuitenkin esti sitä saavuttamasta voittoa ratkaisevassa taistelussa filosofisen idealismin kanssa ja vakiinnuttamasta lopullisesti materialismin periaatteita. Metafyysillisen metodin, joka pitää luontoa jähmettyneiden, muuttumattomien esineiden kokoumana, asemista käsin ei ollut mah-

¹ *Marx und Engels, Die heilige Familie, op. cit., S. 223—224.*

dollista selittää maailman ykseyttä, lainmukaista yhteyttä ja siirtymistä epäorgaanisesta luonnosta orgaaniseen, tajunnan syntyä ja monia muita kysymyksiä, joilla on ensiarvoinen merkitys tieteelliselle maailmankatsomukselle. Sitä käyttivät hyväkseen idealistit vahvistaakseen uskoa jumalaan, yliluonnolliseen voimaan, joka muka ohjailee luontoa ja ihmistä.

Luonnontieteen kehitys joutui kuitenkin yhä suurem-
massa määrin ristiriitaan metafyyssillisen ajattelutavan kanssa. 18. vuosisadan loppupuolen ja 19. vuosisadan alkupuolen luonnontieteen uuden vaiheen luonteenomaisena piirteenä oli luonnonilmiöiden kehitystä, yhteyttä ja vuorovaikutusta koskevien ajatusten, maailman ykseyttä koskevien ajatusten tunkeutuminen tieteeseen. Engels osoitti, että kun luonnontiede aikaisemmin oli tiedettä lopullisista olioista, niin 19. vuosisadalla se on „tiedettä, joka tutkii prosesseja, näiden olioiden syntyä ja kehitystä sekä niitä yhteyksiä, jotka liittävät nämä luonnonprosessit yhdeksi suureksi kokonaisuudeksi”¹.

Erityinen merkitys kehityksen ajatusten voitolle luonnontieteessä oli kolmella suurella luonnontieteellisellä löydöllä: kasvi- ja eläinsolun keksimisellä, energian säilymisen ja muuttumisen lain keksimisellä ja Darwinin opilla kasvi- ja eläinlajien synnystä ja kehityksestä. Nämä löydöt osoittivat luonnon kehityksen dialektisen luonteen. Luonnontieteen kehitykseen nojautuen Marx ja Engels voittivat vanhan materialismin metafyyssillisen rajoittuneisuuden ja antoivat materialismille dialektisen luonteen.

Se oli suuri voitto inhimillisen ajattelun historiassa: syntyi filosofinen oppi, joka tarkastelee koko luontoa sen yksinkertaisimmista kaikkein mutkikkaimpiin ilmauksiin saakka yhtenä kokonaisuutena ja selittää tieteellisesti kaikki prosessit ja ilmiöt materian lainmukaisella kehityksellä, sen omalla siirtymisellä tilasta toiseen, alemmista muodoista korkeampiin. Se merkitsi täydellistä tappiota filosofiselle idealismille, joka eli loisena tieteen vielä ratkaisemattomissa ongelmissa ja metafyyssillisen materialismin heikkouksissa.

Hegelin dialektisen metodin arvokkaiden puolten hyväksikäyttö esitti huomattavaa osaa materialismin korkeimman,

¹ *K. Marx ja F. Engels*, Valitut teokset, II osa, ss. 347—348.

dialektisen muodon luomisessa. Marx ja Engels muokkasivat uudelleen Hegelin dialektiikan materialistisella pohjalla ja loivat uuden, johdonmukaisesti tieteellisen, dialektisen metodin, joka on todellisuuden tieteellisen tiedostamisen ja vallankumouksellisen uudistamisen ohje. Samalla tavoin kuin dialektiikan soveltamisella materialismiin voitiin uudistaa materialismi ja saattaa se nykyaikaiseen tieteelliseen muotoon, niin myös dialektiikan materialistisella uudelleenmuokkaamisella voitiin luoda korkein dialektiikan muoto — materialistinen, marxilainen dialektiikka.

„Minun dialektinen metodini”, sanoo Marx, „on pohjaltaan ei ainoastaan erilainen kuin Hegelin, vaan sen suoranainen vastakohta. Hegelin mielestä oli ajatusprosessi, jonka hän aatteen nimisenä muuttaa jopa itsenäiseksi subjektiksi, todellisuuden demiurgi (ts. luoja.— *Toim.*), todellisuuden, joka on vain aatteen ulkoinen ilmaus. Minulla taas ei aatteellinen ole muuta kuin ihmispäähän siirrettyä ja siellä muunnettua aineellisuutta.”¹

Idealisti Hegel kielsi luonnossa tapahtuvan kehityksen, olettaen, ettei materia, jota hän piti inerttisenä, voi kehittyä, vaan kehittyä voi ainoastaan henki, absoluuttinen idea. Marxilainen filosofia todisti kumoamattomasti luonnon dialektisen luonteen. Materialistinen dialektiikka, kirjoitti Engels, „tulee ehdottomasti välttämättömyydeksi luonnontieteelle, joka on poistunut siltä alueelta, jossa muuttumattomat yleiskäsitteet olivat riittäviä...”²

Meidän aikanamme yhä uudet luonnontieteen edustajat siirtyvät marxilaisen dialektiikan kannalle. Se vahvistaa erinomaisesti Engelsin ajatuksen.

Marxilainen dialektiikka erotukseksi Hegelistä ei aseta mitään rajoja yhteiskunnan enempää kuin luonnonkaan kehitykselle. Sen katse ei kohdistu yksistään menneisyyteen, vaan myös nykyisyyteen ja tulevaisuuteen ja osoittaa ihmiskunnan kehityksen rajattomat mahdollisuudet. Tässä Hegelin idealistisen dialektiikan rajoittuneisuudesta vapaan materialistisen dialektiikan erikoisuudessa ilmenee kaikkein vallankumouksellisimman luokan, proletariaatin, katsantokanta.

Soveltamalla materialistista dialektiikkaa inhimillisen ajattelun alalle marxilaisuus loi syvällisen ja johdonmukaisen tieteellisen tieto-opin, dialektisen materialismin tieto-opin.

¹ K. Marx, Pääoma, I osa, s. 47.

² F. Engels, Dialektik der Natur, S. 602.

Marxilaisuutta edeltäneen materialismin ansiota oli ajattelun, tiedostuksen tunnustaminen objektiivisesti olevan ulkoisen maailman heijastukseksi. Mutta vanha materialismi ei ymmärtänyt tiedostuksen dialektista olemusta, ei tarkastellut tiedostusta kehitysprosessina, ei nähnyt ajattelussa tapahtuvaa todellisuuden ainesten mutkikasta muokkausta, ajatteli muuttumattomilla käsitteillä ja kategorioilla, ei pannut gnoseologiassa, tieto-opissa keskeiselle tilalle yhteiskunnallista käytäntöä.

Marxilainen filosofia, dialektis-materialistinen logiikka osoitti ensimmäisen kerran filosofian historiassa materialistisella pohjalla tiedostusprosessin ja -muotojen kaiken rikkauden, asetti tiedostuksen perustaksi ja sen totuudellisuuden ainoaksi luotettavaksi kriteeriksi käytännön. Dialektisen materialismin tieto-oppi on suurenmoisimpia inhimillisen ajattelun saavutuksia.

Marxilaisuus takasi filosofiselle materialismille ratkaisevan voiton paitsi sillä, että se uudisti sen korkeimpaan muotoon, dialektiseksi materialismiksi, myös sillä, että se ulotti sen yhteiskunnallisen elämän selittämiseen. Ennen Marxia ja Engelsiä oli yhteiskunnallisten ilmiöiden ala idealismin valloittamaton linnoitus. Kaikki filosofit olivat vakuuttuneita, että yhteiskuntaelämässä on määräävä merkitys ajatuksilla, ihmisten mieliteillä, niiden taistelulla. Joitakin aineksia materialistisesta suhtautumisesta yhteiskuntaan voidaan tosin tavata useiden marxilaisuuden edeltäjien katsomuksissa: niin ranskalaisilla materialisteilla ja 19. vuosisadan alun ranskalaisilla historioitsijoilla Thierryllä, Guizot'illa, Mignet'illa, kuin myös edistysellisimmillä englantilaisilla taloustieteilijöillä sekä Feuerbachilla ja Hegelillä että utopistisocialisteilla. Mutta ne olivat aavistelujia, jotka eivät muuttaneet yleistä asiointilaa, idealismin täyttä herruutta historian alalla.

Marx ja Engels voittivat idealismin tälläkin alalla soveltamalla dialektista materialismia yhteiskuntaelämään, luomalla historiallisen materialismin teorian. Tämän teorian perusmerkitys on siinä, että se muutti opin yhteiskunnasta ja sen laeista tieteeksi, joka pystyy muiden tieteiden tavoin antamaan täsmällisiä tietoja ja ennakkonäkemyksen tapahtumien kulusta ja yhteiskuntakehityksen suunnasta.

Tärkeä merkitys historiallisen materialismin teorian luomisessa oli kapitalistisen yhteiskunnan tutkimisella. Selvemmin kuin mikään muu yhteiskuntamuoto toi kapitalismi sekä proletariaatin ja porvariston välinen luokkataistelu näkyviin vastakkaiset *aineelliset* edut, joihin jokaisen luokkayhteiskunnan antagonismi perustuu. Porvarillinen aikakausi, kirjoittivat Marx ja Engels „Kommunistisessa manifestissa”, „on yksinkertaistanut luokkavastakohdat”; „se on asettanut uskonnollisten ja poliittisten harhakuvitelmien verhoaman riiston tilalle avoimen, häpeämättömän, suoran ja raa’an riiston”. Kapitalistisen järjestelmän syvälinen, objektiivinen erittely kumosi idealistisen historiankäsityksen ja vei siihen kiistattomaan johtopäätökseen, ettei järki eivätkä aatteet, vaan aineelliset tarpeet ja aineellisten hyödykkeitten tuotanto ovat yhteiskuntakehityksen tärkein liikkeelle-paneva voima.

Kapitalistisen yhteiskunnan liikkeelle-panevien voimien tutkiminen loi valoa myös koko menneeseen historiaan. Porvarillisen järjestelmän anatomia tuli tietyssä määrin avaimeksi koko sitä edeltäneen yhteiskuntakehityksen anatomian.

Marx ja Engels todistivat, että yhteiskuntakehityksessä, samoin kuin luonnossakin, vaikuttavat objektiiviset, ihmisten tajunnasta ja tahdosta riippumattomat lait. He selvittivät jokaisen yhteiskunnallisen prosessin yleiset lait, jotka muodostavat historiallisen materialismin sisällön.

Luodessaan dialektisen materialismin marxilaisuus muutti filosofian luonteen, sen kohteen. Se teki ikiajoiksi lopun filosofian vaatimuksesta saada olla „tieteiden tiedettä”, ts. liittää itseensä kaikki tieteet, kaikki tiedonalat filosofian eri puolien ja osien oikeuksin. Dialektinen materialismi selvittää maailman aineellisen olemuksen, esittää opin luonnon, yhteiskunnan ja ajattelun kehityksen yleisimmistä laeista, tieto-opin ja metodin, jotka antavat oikean tavan maailman selittämiseen ja kapitalistisen yhteiskunnan vallankumouksellis-käytännölliseen uudistamiseen sosialistiseksi.

Tällaiset ovat lyhyesti esitettyinä sen vallankumouksen peruspiirteet, jonka Marx ja Engels suorittivat filosofiassa ja joka johti dialektisen ja historiallisen materialismin syntyiseen.

3. Marxilaisen filosofian luova luonne. V. I. Lenin marxilaisen filosofian kehittäjänä

Marxin ja Engelsin luoman filosofian eräitä peruserikoisuuksia on sen luova luonne. Objektivistista maailmaa, sen kehittymistä ja muutoksia mitä täsmällisimmin heijastaessaan se kehittyi itsekkin, rikastuu, konkretisoituu historiallisten olosuhteiden muuttuessa ja uusien tieteellisten toteamusten ilmaantuessa. Marxilaisuudelle ja marxilaiselle filosofialle ei mikään ole vieraampaa kuin käsitys teoriasta dogmien, jähmettyneiden totuuk-sien summana. Dogmaattisuus ja henkinen luutuneisuus ovat ristiriidassa marxilaisen dialektiikan ja sen omaksuman ikuisen ja keskeytymättömän liikunnan periaatteen kanssa.

Dialektinen ja historiallinen materialismi perustuu inhimillisen tiedon kaikkien konkreettisten alojen tietoaineiston ja yhteiskuntakehityksen koko historiallisen kokemuksen tutkimiseen ja niistä tehtyihin johtopäätöksiin. On selvää, ettei marxilainen filosofia voi sivuuttaa tieteen uusinta kehitystä ja yhteiskunnan historian käytäntöä. Täyttääkseen menestyksellä tehtävänsä maailmankatsomuksena ja todellisuuden tutkimisen metodina, tiedostuksen ja käytännöllisen toiminnan välineenä, on marxilaisen filosofian otettava huomioon tieteen ja käytännön uudet saavutukset, tehtävä niistä jatkuvasti yleistäviä johtopäätöksiä ja niiden pohjalla konkretisoitava, rikastutettava periaatteitaan ja johtoajatuksiaan.

Goethen tunnettu lause: „Harmaata, hyvä ystävä, on kaikki teoria ja vihreä elämän kultainen puu”, on oikea sikäli kuin se ilmaisee elämän prioriteettia, ensisijaisuutta teoriaan nähden, todellisuuden ensisijaisuutta sen henkiseen heijastumaan nähden. Mutta teoriakin pystyy olemaan hetkeksikään kadottamatta voimaansa ja tuoreuttaan, jos se ottaa huomioon milloinkaan lakkaamattoman elämän kehityksen ja kehittyy itse sen mukana. Juuri sellainen on marxilainen teoria, marxilainen filosofia.

Marxin ja Engelsin kuoleman jälkeen V. I. Lenin kehitteli teoksissaan luovalla tavalla marxilaisuutta kokonaisuudessaan ja dialektista ja historiallista materialismia sen olennaisena osana ja filosofisena perustana. Leninin nimeen liittyy marxilaisuuden kehityksessä uusi kausi, joka alkoi 19. ja 20. vuosisatojen taitteessa. Kapitalismi astui viimeiseen, imperialistiseen

kehitysvaiheeseensa. Tällä uudella aikakaudella tapahtuu kapitalismin luhistumisen ja uuden, sosialistisen yhteiskunnan muodostumisen prosessi. Marxin—Engelsin kaudella tapahtunut suhteellisen hidas yhteiskunnan evoluutiomainen kehitys vaihtui nopeaksi, rajuksi, vallankumoukselliseksi kehitykseksi. Proletariaatin ja sen puolueen tehtävät muodostuivat uudenlaisiksi, samoin vallankumousliikkeen strategian ja taktiikan kysymykset. II Internationalen opportunistiset johtajat eivät ottaneet huomioon näitä uuden historiallisen aikakauden perinpohjaisia muutoksia ja vallankumouksellisen taistelun asemesta harjoittivat sovittelupoliittikkaa porvariston suhteen, kapitalismin kärjistyvien ristiriitojen hämäämistä ja peittelyä.

Poliittisen taantumuksen voimistuminen, mikä on luonteenomaista imperialismille, ilmeni myös porvarillisessa filosofiassa. Imperialismin ideologit pyrkivät nujertamaan materialismin entisöimällä aikaisemmin esiintyneet idealismin kaikkein taantumuksellisimmat muodot. Saarnatessaan, kuten Lenin sanoi, tuhatkertaisesti mitättömämpää ja kurjempaa idealismia kuin Hegelin idealismi oli, he käyvät taistelua vihaamaansa dialektiikkaa, „vallankumouksen algebraa” vastaan, pyrkien kaikin keinoin lujittamaan metafysiikkaa. Porvarillisen filosofian hännässä laahustaa revisionismi, jonka edustajat taistelevat dialektista materialismia vastaan ja periaatteettomasti pitävät mahdollisena marxilaisuuden yhdistämistä tähän tai tuohon idealismin muunnokseen.

Filosofiset ongelmat työntyivät etualalle uudella kaudella ei vain yhteiskunnallisten ristiriitojen kärjistymisen johdosta, vaan myös tieteen, erittäinkin fysiikan nopean kehittymisen johdosta. 19. vuosisadan lopulta lähtien fysiikassa tapahtuu todellinen vallankumous. Elektronien ja radioaktiivisuuden keksiminen, kemiallisten alkuaineiden muuttaminen ja muut suuret keksinnöt aiheuttivat vallankumouksen siihen saakka vallinneissa käsityksissä materiasta ja sen ominaisuuksista. Vanhojen, mekanistiseen materialismiin pohjautuneiden käsitysten luhistuminen materian suhteen aiheutti idealistista horjuntaa fyysikkojen keskuudessa. Idealistit eivät viivytelleet käyttämästä hyväkseen tätä horjuntaa. Idealismi ei elä loisena ainoastaan inhimillisen tiedon „valkoisissa läiskissä”, aukkopaikoissa, vaan se yrittää tulkita omassa hengessään myös dialektista materia-

lismia vahvistavat tieteen saavutukset. Machilaisuus, joka oli laajalle levinnyt subjektiivisen idealismin virtaus 19. vuosisadan lopulla ja 20. vuosisadan alussa, yritti idealistisesti tulkita fysiikan uusimpia keksintöjä. Subjektiivisen idealisminsa machilaiset esittelivät jonkinlaisena „puolueettomana” filosofiana, joka muka on keskenään taistelevien filosofian leirien, materialismin ja idealismin, yläpuolella. Oli tarpeen antaa isku idealismille tieteellisen filosofian asemista, suorittaa dialektis-materialistiset yleistyksiset fysiikan ja yleensä nykyaikaisen luonnontieteen uusimmista saavutuksista.

Näin ollen sekä uuden historian kauden taloudelliset ja poliittiset olosuhteet että luonnontieteen uudet saavutukset vaativat marxilaisuuden ja marxilaisen filosofian luovaa edelleen kehittämistä. Se työ tuli Leninin ja hänen oppilaittensa suoritettavaksi. Lenin kehitti jokaista kolmea marxilaisuuden ainesosaa — filosofiaa, kansantaloustiedettä ja tieteellistä kommunismia, kohotti ne korkeammalle asteelle vastatessaan niihin ajankohdaksiin ja päivänpolttaviin kysymyksiin, joita uusi aika oli synnyttänyt. Leninismi on marxilaisuuden suoranaista jatkoa ja luovaa kehittämistä uusissa historian olosuhteissa, imperialismin ja proletaaristen vallankumousten kaudella, kapitalismin luhistumisen ja sosialismin ja kommunismin rakentamisen kaudella. Marxismi-leninismi on yhtenäinen erottamaton kokonaisuus, työväenluokan ja sen kommunistisen puolueen suuri nykyaikainen oppi.

Venäjältä ei tullut leninismin kotimaa sattumalta, vaan lainmukaisesti. 20. vuosisadan alusta lähtien Venäjältä tuli maailman vallankumouksellisen liikkeen keskus. Jo 19. vuosisadan 80-luvulla marxilaisuus sai Venäjältä tärkeimmän tukikohdan. Suuri ansio siinä kuuluu Plehanoville ja hänen johtamalle „Työn vapautus” ryhmälle. Plehanov antoi arvokkaan panoksen marxilaisen opin, erityisesti marxilaisen filosofian puolustamiseen, propagoimiseen ja kehittämiseen. Hän paljasti mestarillisesti kaikenkarvaisen filosofisen idealismin, sen mukana myös venäläisten narodnikkien subjektiivis-idealistisen teorian, raivaten sijaa marxilaiselle opille Venäjän vapautusliikkeessä. Hänen teoksensa filosofian historiasta, dialektisesta ja historiallisesta materialismista, vaikka ne eivät olekaan vapaita monista puutteellisuuksista ja virheistä, ovat värikkäimpiä marxilaisen filo-

sofian kehityksen historian sivuja. V. I. Lenin antoi suuren arvon Plehanovin filosofisille teoksille. Mutta Plehanov ei ymmärtänyt koittaneen uuden kauden luonnetta eikä pystynyt kehittämään marxilaisuutta imperialismien kauden olosuhteita vastaavasti, Venäjän ja kansainvälisen vallankumouksellisen työväenliikkeen uusia vaatimuksia vastaavasti. Venäjällä oli kypsymässä porvarillis-demokraattinen vallankumous, jolla oli tendenssi kasvaa proletaariseksi vallankumoukseksi. Venäjän työväenluokka mursi ensimmäisenä imperialismien ketjun ja suoritti vuonna 1917 sosialistisen vallankumouksen, joka aloitti historian uuden aikakauden: Leninismi syntyikin uudella historian kaudella Venäjän vallankumousliikkeen ja kansainvälisen proletariaatin liikkeen kaiken runsaan kokemuksen yleistyksen pohjalla.

Marxin ja Engelsin tavoin Lenin kehitti marxilaista filosofiaa kiinteässä yhteydessä työväenluokan liikkeen tarpeisiin, taistelussa marxilaisen maailmankatsomuksen vihollisia vastaan. Lenin perusti Venäjällä uudentyyppisen marxilaisen puolueen; kommunistisen puolueen. Tämän puolueen johdolla Venäjän työväenluokka suoritti suuren sosialistisen vallankumouksen ja loi maailman ensimmäisen sosialistisen valtion. Lenin kehitti edelleen kaikinpuolisesti marxilaisuutta kansanjoukkojen sosialismin puolesta käymän taistelun valtavan suuren kokemuksen teoreettisen yleistyksen pohjalla.

Sitä uutta, mitä Lenin teki dialektisen ja historiallisen materialismin kehittämiseksi, voidaan lyhyesti luonnehtia seuraavin piirtein. Tehtyään marxilaisen filosofian perustalta yleistävät johtopäätökset tieteen, varsinkin 19. vuosisadan lopun ja 20. vuosisadan alun fysiikan suurista saavutuksista, Lenin ei ainoastaan paljastanut noiden saavutusten idealistista, machilaisista väärennystä, vaan myös kehitti dialektisen materialismin oppia luonnontieteen uusien saavutusten valossa. Lenin suoritti tehtävän, josta Engels oli puhunut, nimittäin sen, että luonnontieteen uusien suurten keksintöjen yhteydessä materialismin on saatava uusi muoto. Teoksessaan „Materialismi ja empiriokritisismi” Lenin konkretisoi ja kehitti tieteen uusien saavutusten pohjalla edelleen kaikkia dialektisen materialismin peruskysymyksiä. Sellaisia olivat kysymykset materiasta ja liikunnasta, avaruudesta ja ajasta, syysuhteesta, vapaudesta ja välttämättömyydestä, kehityksen dialektisestä luonteesta, heijastusteoriasta

ja muista ongelmista. Lenin esitti uusia filosofisia johtoajatuksia, jotka valaisevat tietä nykyajan luonnontieteelle. Mainittakoon vaikka Leninin määritelmä materiasta ja väittämä, että elektroni on yhtä ehtymätön kuin atomi. Tämä väittämä, jonka Lenin esitti ennen elektronien epävakaisuuden ja muuttuvuuden kokeellista todistamista, ennen muiden „alkeishiukkasten” löytämistä, on tullut loistavasti vahvistetuksi fysiikan kehittyessä.

Uudella ajalla nousivat gnoseologian, tieto-opin kysymykset mitä kärkevimmin esiin. Kirjassa „Materialismi ja empiriokritisismi” Lenin osoitti, että Marx ja Engels kiinnittivät „suurimman huomionsa materialismin filosofian rakentamiseen ylös saakka, ts. ei materialistiseen tieto-oppiin, vaan materialistiseen historiankäsitykseen”¹. Uusimman luonnontieteen kehitys ja vanhojen materiaa koskevien fysikaalisten käsitysten murtuminen vaativat tieto-opin kehittämistä, useiden tieto-opillisten ongelmien ratkaisemista. Se oli sitäkin tärkeämpää, kun porvariillinen filosofia, kuten Lenin mainitsi, alkoi „erikoistua” tieto-opin alalle ja „kiinnitti päähuomion idealismin puolustamiseen tai palauttamiseen alhaalla eikä ylhäällä”².

Teoksessaan „Materialismi ja empiriokritisismi” Lenin kehitti kaikilta puolin dialektisen materialismin tieto-oppia objektiivisesti olevaa maailmaa heijastavana teoriana. Hän osoitti tiedostuksen historiallisen kehitysprosessin mutkikkaan dialektisen luonteen, perusteli absoluuttisen ja suhteellisen totuuden dialektiikan. Todistaessaan, että dialektiikka on tieto-oppia³, Lenin antoi malliesimerkin tieteen uusien saavutusten analysoinnista ja yleistyksestä marxilaisen metodin asenteista, toi esiin tämän metodin uusia piirteitä ja vivahteita, sen monipuolisuuden suhtautumisessa luonnonilmiöihin.

Lenin kohdisti aina erityisen suurta huomiota marxilaisen dialektisen metodin jatkuvaan kehittämiseen. Se on luonnollistakin. Vain materialistisen dialektiikan ja sen luovan soveltamisen pohjalta voitiin politiikassa, proletaarisen puolueen strategiassa ja taktiikassa ymmärtää ja ilmentää aikakauden, vanhan rajun murskaamisen ja uuden syntymisen aikakauden, uudet erikoisuudet. Lenin kävi johdonmukaista taistelua marxilaista

¹ V. I. Lenin, Teokset, 14. osa, s. 325.

² Sama, s. 325.

³ Tästä puhutaan yksityiskohtaisemmin tämän kirjan IX luvussa.

dialektiikkaa revidoivien reformistien ja opportunistien vulgäärejä evolutionistisia teorioita vastaan. Paitsi hänen varsinaisia filosofisia teoksiaan myös hänen taloudellisia, poliittisia ja taktillisia ongelmia käsittelevät teoksensa muodostavat dialektiikan kysymyksiä koskevien aatteiden ja ajatusten arvokkaan aarteiston (*yleisen* ja *erityisen* suhteesta historiallisessa kehityksessä, kehityksen ketjun *perusrenkaasta* jne.).

Ensimmäisen maailmansodan edellä ja sen aikana Lenin tutki erityisesti materialistista dialektiikkaa ja dialektista logiikkaa. Dialektiikan tutkimisesta Lenin etsi ja löysi metodologiset suhtautumistavat sen ajan mitä mutkikkaimpien kysymysten ratkaisemiseen. Tämän työn tuloksena oli Leninin „Filosofian vihkot”, joka on omistettu pääasiassa dialektiikan ongelmille. Vaikka „Filosofian vihkot” onkin keskeneräinen teos, on vaikea yliarvioida sen merkitystä materialistisen dialektiikan luovalle kehittämiselle. Siinä ei ole ainoastaan muotoiltu monia marxilaisen metodin syvällisiä perusajatuksia, vaan myös viitotettu kokonainen ohjelma dialektiikan vastaiselle kehittämiselle tieteenä. Erityisen tärkeä merkitys on Leninin ohjeilla siitä, että dialektiikkaa on kehitettävä logiikkana ja tieto-oppina.

Todellinen filosofian mestariteos on pieni luonnos „Dialektiikasta”, jossa Lenin esitti suppeassa muodossa yhteenvedon suorittamistaan dialektiikan kysymysten tutkimuksista.

Arvokkaan panoksen Lenin antoi marxilaisen sosiologian, historiallisen materialismin teorian kehittämiseen. Hän piti Marxin historiallista materialismia tieteellisen ajattelun mitä suurimpana saavutuksena. Lenin itse ei ainoastaan varjellut ja puolustanut tätä saavutusta kaikenkarvaisia marxilaisuuden vihollisia vastaan, vaan myös kartutti sen rikkautta käyttäen materialistista historiankäsitystä yhteiskuntakehityksen uusien kysymysten tutkimiseen. Hänen teoksissaan on suoritettu yleistyksiä mutkikkaan yhteiskuntakehityksen kaikista puolista valtavien sosiaalisten yhteentörmäysten ja mullistusten aikakaudella ja tehty suuria tieteellisiä löytöjä, jotka valaisevat tietä miljoonille uuden elämän puolesta taisteleville ihmisille. Erityisen paljon Lenin kiinnitti huomiota kysymykseen kansanjoukkojen ja niiden etujoukkona olevan kommunistisen puolueen osuudesta proletarisen vallankumouksen ja sosialististen uudistusten aikakaudella.

Leninin jälkeen marxilaisuuden filosofiaa ovat kehittäneet edelleen hänen oppilaansa. Neuvostoliiton kommunistisen puolueen toimihenkilöt kehittävät luovasti marxilaista teoriaa. Puolueen johtohenkilöiden puheissa, N. S. Hruštševin selostuksissa NKP:n XX, XXI ja XXII edustajakokouksissa ja Neuvostoliiton kommunistisen puolueen Keskuskomitean kokousten aineistoissa kommunismin rakentamisesta, taloudesta, politiikasta ja kulttuurista sekä puolueen teoreetikkojen tutkimustöissä on suoritettu yleistystä vallankumouksellisen liikkeen ja yhteiskunnan sosialistisen uudistamisen maailmanhistoriallisesta kokemuksesta.

Suuren panoksen marxilaisuuden kaikkien perusosien, mukaan luettuna myös filosofia, kehittämiseen antoi NKP:n XXII edustajakokous. Edustajakokouksen hyväksymässä uudessa puolueohjelmassa sekä N. S. Hruštševin tekemässä KK:n toimintaselostuksessa ja ohjelma-alustuksessa on syvällisesti ja luovasti kehitetty ja tieteellisesti valaistu nykyisen maailmankehityksen ja Neuvostoliitossa tapahtuvan sosialismista kommunismin siirtymisen perusongelmia. Marxin ja Engelsin „Kommunistisesta manifestista”, jossa ensi kerran julistettiin työväenluokan aatteet ja päämäärät, Neuvostoliiton kommunistisen puolueen uuteen ohjelmaan, johon sisältyy kommunismin välittömän käytännöllisen rakentamisen tieteellisesti perusteltu konkreettinen suunnitelma — sellainen on marxilaisuuden vähän yli sadassa vuodessa kulkema taival. Ja se on ollut marxilaisen teorian jatkuvan luovan kehittämisen ja rikastuttamisen taival.

Marxilaisuutta ja marxilaista filosofiaa kehittävät luovasti muutkin kommunistiset ja työväenpuolueet sekä niiden johtajat ja toimihenkilöt tekemällä yleistyksiä sosialististen vallankumousten ja sosialismin rakentamisen historiallisesta kokemuksesta kansandemokratian maissa sekä nykyisestä kokemuksesta taistelussa sosialistisen vallankumouksen puolesta maissa, joissa porvaristo on vielä hallitsevana luokkana.

Kaikien edellä esitetyn valossa on se nykyajan revisionistien väite, että marxilaisuus on viime vuosikymmenien kuluessa muka pysähtynyt kehityksessään ja miltei luutunut, todellisen asiain-tilan väärentämistä ja marxilaisuuden parjausta. Revisionismi pyrkii sopeuttamaan marxilaisuuden porvariston maun ja tarpeiden mukaiseksi, kitkemään marxilaisuudesta pois sen vallankumouksellisen sisällön — opin sosialistisesta vallankumouksesta

ja proletariaatin diktatuurista. Ja kun dialektinen materialismi on filosofinen perusta marxilais-leniniläiselle opille sosialistisesta vallankumouksesta ja proletariaatin diktatuurista, niin on luonnollista, että nykyajan revisionistit, samoin kuin aikoinaan E. Bernstein, K. Kautsky, A. Bogdanov ym., yrittävät tarkistaa marxilaisen filosofisen maailmankatsomuksen. Revisionistit luisuvat reformismin kannalle, vaihtavat vallankumouksellisen dialektiikan latteaksi evoluutioteoriaksi. Toisaalta marxilaisuuden vihollinen on myös dogmatismi, jonka olemus on sitaatteihin perustuvassa, historianvastaisessa, metafyyssillisessä suhtautumisessa nopeasti muuttuvaan todellisuuteen, taitamattomuudessa ja haluttomuudessa soveltaa luovasti nykyisen kehityksen oloihin marxilaisen teorian väittämiä ja konkretisoida niitä. Sen vuoksi taistelu vallankumouksellisen marxilaisuuden puolesta nykyoloissa vaatii horjumatonta taistelua revisionismia ja dogmatismia vastaan.

Jokaisen filosofisen opin voima ja elinkykyisyys tarkistetaan sillä, missä määrin käytäntö vahvistaa sen oikeaksi ja missä määrin se kykenee luovasti kehittymään, yleistämään, omaksumaan ja muokkaamaan uutta kokemusta ja siten palvelemaan yhteiskunnallisen edistyksen tarpeita. Dialektis-materialistisen maailmankatsomuksen syntymisestä on kulunut hiukan yli sata vuotta. Merkitykseltään nämä vähän yli sata vuotta vastaavat monia vuosisatoja aikaisempaa kehitystä. Tänä aikana on ollut valtavia historiallisia tapahtumia, jotka ovat muuttaneet yhteiskunnan ulkonäön. Tiede on ottanut valtavia askelia, tehnyt monia löytöjä. Kuinka monta porvarillista „teoriaa” ja filosofista koulukuntaa tänä aikana onkaan syntynyt ja kunniaattomasti vaipunut unholaan! Marxilainen oppi, työväenluokan maailmankatsomus ei sitävastoin suinkaan ole kärsinyt ajan suurista muutoksista, vaan päinvastoin on saanut vahvistuksensa ja jatkuvasti rikastunut uusista tiedoista ja käytännöllisestä kokemuksesta, lakkaamatta hetkeksikään olemasta nykyisen kehityksen mahtavana aatteellisena liikkeellepanevana voimana.

Luovasti kehittyvänä oppina marxismi-leninismi ei ole vielä koskaan kokenut sellaista riemuvoittoa kuin nykyisenä historian kautena. Sama koskee myös marxilaista filosofista maailmankatsomusta.

Missä sitten on marxilaisuuden ehtymättömän elinkykyisyyden salaisuus? Lenin antoi lyhyen, mutta tyhjentävän vastauksen tähän kysymykseen:

„Marxin oppi on kaikkivoipa, sillä se on oikea.”

Dialektisen ja historiallisen materialismin, samoin kuin koko marxismin-leninisin totuudellisuuden on työväenluokan sosialismin puolesta käymän voittoisan taistelun maailmanhistoriallinen käytäntö kumoamattomasti todistanut.